

VPRAŠALI STE

» PO ENI STRANI — PO DRUGI STRANI «

Zadnje čase v našem dnevnem časopisju in v publicistiki vedno pogosteje naletimo na stilizem, ki ni čisto nič v duhu slovstvenega jezika in je zato popolnoma odveč. V 7. številki JiS (1968) je ta stilizem rabljen kar sedemkrat, pa vselej brez potrebe, zapisali pa so ga samo ljubljanski slavisti — zato se tudi oglašam. Poglejmo si posamezne primere!

1. »Prof. K. se *po eni strani* zelo rad naslanja na urejene tradicionalne misli, *po drugi strani* pa je zato dokaj svoboden v presoji in odločitvi« (str. 203). Mnogo lepše in bolj razumljivo bi se stavek glasil: Prof. K. se zelo rad naslanja na urejene tradicionalne misli, je pa (*zato pa je*) dokaj svoboden v presoji in odločitvi.

2. »Molitveni obrazci so živeli v ljudski rabi in bili *po eni strani* zapisani v brižinsko prabesedilo, *po drugi strani* pa so bili pozneje prevzeti v spovedni red stcsl. obrednika« (str. 204). Po slovensko bi se to reklo: Molitveni obrazci so živeli v ljudski rabi in bili zapisani v brižinsko prabesedilo, *pozneje* pa so bili prevzeti v spovedni red stcsl. obrednika.

3. »Razlika med drugim brižinskim spomenikom *na eni strani* ter prvim in tretjim *na drugi* pa je stilistične narave« (str. 207). Koliko lepše in bolj razumljivo je: Razlika med drugim brižinskim spomenikom ter prvim in tretjim pa je stilistične narave.

4. »Medtem ko je *na eni strani* steklo dodatno zbiranje gradiva, je *po drugi strani* uredniški odbor začel izdelovati poskusni snopič novega slovarja« (str. 220). Ali ni bolje: Medtem ko je steklo dodatno zbiranje gradiva, je uredniški odbor začel izdelovati poskusni snopič novega slovarja.

5. »Se huje pa je z nasprotujočimi si težnjami v strokovnem izrazju *na eni strani* in v splošnem jeziku *na drugi strani*« (str. 222). Ta stavek je, kakor je napisan, napačen in nerazumljiv, ker pravi, da so nasprotujoče si težnje v strokovnem izrazju in v splošnem jeziku, povedati pa hoče: Se huje pa je, da posamezne stroke hočejo dati nekaterim izrazom drugačen pomen, kakor ga imajo v splošnem jeziku. Tako bi bilo pravilno in razumljivo na prvi mah.

6. »Slovar izdeluje generacijsko različna skupina. To *po eni strani* omogoča večji boj med globljo analizo, *po drugi* pa vnaša v izdelavo vse preveč individualnih prijemov« (str. 223-24). Kako lepo bi se bralo: Slovar izdeluje generacijsko različna skupina. To omogoča večji boj mnenj in globljo analizo, vnaša pa v izdelavo (ali pa: v izdelavo pa vnaša) vse preveč individualnih prijemov.

7. »Tako mehanično razporejanje bo *po eni strani* olajšalo redakcijo, *po drugi strani* pa bo morda tudi bralcu omogočilo hitrejšo orientacijo po slovarju« (224). Bolje: Tako mehanično razporejanje bo olajšalo redakcijo, morda (obenem) bo pa tudi bralcu omogočilo hitrejšo orientacijo po slovarju.

Od kod nepotrebnosti stilizem »*po (na) eni strani — po (na) drugi strani*«, ki hoče poudariti neko misel, a jo le zastira? Menim, da tisti, ki v besedi in v pisanju rabijo *eno in drugo stran*, delajo to pod vplivom tujih jezikov, kjer nimajo tako krepkega izraznega sredstva, kot je naš protivni veznik *pa*; tudi v vseh navedenih primerih stoji prot. veznik *pa*. Zato se mi zdi stilizem *po (na) eni strani — po (na) drugi strani* poje-manje čuta za polnost slovenske besede. Za dokaz še stavek iz Dela (20. XI. 1968): »S takim poudarkom obhajamo obletnico drugega zasedanja AVNOJ, ker je minilo četrto stoletje od 29. novembra 1943 in ker pada v dobo, ko z *ene strani* ponovno obravnavamo nekatere ustavne formulacije, ki se nanašajo na takrat zasnovano federacijo, in ko se z *druge strani* mednarodno življenje razvija tako, da smo neposredno soočeni z drugičnimi pojmovanji neodvisnosti in samostojnosti narodov« (str. 3).

Jože Gregorič
Muljava

O STILEMIH KOT » PO ENI STRANI — PO DRUGI STRANI «

Z obravnavanim stilemom ni vse tako preprosto, kakor pravi avtor gornjega prispevka. Po gradivu v Inštitutu za slovenski jezik se kaže v nekako takihle obrisih.

Zveza *ena stran — druga stran* je bila zapisana oz. rabljena v čisti krajevno-prislovni vlogi že sredi prejšnjega stoletja in se tako uporablja še danes. Ker je bila višava

na eni plati posebno strma, ni tamkaj nihče kvišku plezati mogel. Na drugi strani je bil grič bolj planoten (Trdina). Na eno stran Tolminske so bregovi, na drugi Soča teče po ravnini (Gradnik). Prehod v le delno krajevnoprislovno funkcijo nakazujeta Cankar in Župančič: Je že taka božja volja, da so na eni strani premožni, na drugi pa siromašni ljudje. — Prijatelj! to je beseda vseh besed! On, ti — in na drugi strani — magari ves svet. Iz najnovejšega časa so zgledi za že delno preneseno krajevnoprislovno rabo: Ko se je namreč v sholastiki stara silogistika preživela... sta njeno mesto zavzeli na eni plati matematika, na drugi pa eksperiment in izkustvo (F. Jerman). To pomeni, da je temeljna zveza trdno zakoreninjena in da ima zato vse pogoje za prenose.

Iz te osnove, lahko pa seveda tudi pod vplivom sosednjih jezikov, je prišlo do poudarnoprislovne rabe, ki jo poznajo že Cigale, Pleteršnik in Slovenski pravopis, čeprav ima slovenščina za ta namen kajpak tudi druge izrazne možnosti (od pa, ki se zdi Gregorčiču edino primeren, do zvez deloma — deloma, nekaj — nekaj, tako — kakor, sicer — vendar ipd.). Torej ne gre za kalk iz zadnjega časa, ampak za pomensko dokaj natančno določljiv in že dolgo ter na široko znan stilem, ki ga nikakor ne kaže preganjati, zlasti ne v znanstvenem in publicističnem jeziku.

Prva naloga te prislovne zveze je, da poudarja dvojnost in različnost nasprotja, ki ga nakazujeta ustrezni parni sestavini: *Kmetje so se vil po eni plati močno bali, po drugi pa tudi veselili* (Trdina). Zelo primerna je zveza tudi tedaj, če hoče avtor že z napovednim stavkom opozoriti na izrazito dvojnost: *Omenil sem, da gre pri tem sodelovanju za medsebojno oplajanje, ker so koristi za oba partnerja na dlani: po eni plati se proizvodnja bogati z uporabo rezultatov znanstvenega dela v svojem razvoju, po drugi plati pa dobiva znanost nove pobude za svoj razvoj z izkušnjami iz proizvodnje* (B. Vrčon). Mogoča je tudi dodatna ločno-vezalna funkcija: *Na slovensko narodno vprašanje je torej treba gledati z dveh zrelišč: v njegovi mednarodni povezanosti na eni in v razmerju s stopnjo razvoja njegovih notranjih gibalnih sil na drugi strani* (Kardelj). Zlasti pa je neobhodna ta prislovna zveza takrat, ko obstoji prva enota bolj zapletene stavčne zgradbe iz več delov in v nji začetek prislovne zveze olajšuje bralcu prehod na drugo enoto ter istočasno odpravlja dvoumnost: *Zatirani narodi vzhodne Evrope so se v drugi polovici XIX. stoletja utrdili in privedli na eni strani do razpada avstro-ogrske monarhije ter do osnovanja novih nacionalnih in mnogonacionalnih držav, na drugi strani pa so postali zaveznik ruske revolucije* (Kardelj).

Druga njena naloga je, da sicer še nakazuje dvojnost, vendar tudi nasploh omejuje veljavnost postavljene trditve ali vsaj preprečuje prevelik poudarek na prvi enoti stavčne zgradbe, pa naj gre za konkretno ali preneseno rabo. Navadno se doda v tem primeru prvemu členu zveze še kak prislov ali veznik: *Vendar je imela tudi bolečina dvoje lic in samo eno je bolelo. Druga plat se je pa veselila in okušala včasih veliko slast in blaženost* (D. Lokar). Če z ene plati ni moči biti svetovnozgodovinski pesnik brez velikega naravnega genija, tedaj z druge plati časih tudi z velikim genijem ni moči biti svetovnozgodovinski pesnik (Ziherl). V zadnji stopnji je dvojnost samo še zunanja, navidezna: *Don Kihota so na poti po eni plati trle hude skrbi, po drugi plati pa je bil ves vesel* (Leben). Tokrat avtor nikakor noče poudariti prve enote, saj se povečini z njo tudi idejno strinja ali pa ve, da v prvi trditvi ni bistvo zadeve: *Po tej strani je ta ustanova izrazito dobrodelnega značaja. In tudi po tej, da najdejo v njej zatočišče nezakonske matere, sicer prepuščene same sebi. Toda kakor se družba rada bahari s svojim smislom za dobrodelno ravnanje, tako skuša po drugi strani vsako tako svoje dejanje zasukati sebi v korist* (F. Kozak).

Bolj spotakljiva se zdi na prvi pogled zelo razširjena eliptična raba tega stilema, tj. ohranitev samo njenega drugega dela. Vendar ima tudi ta oblika stilno vrednost, če se pomensko uvršča bodisi v prvo kategorijo (bolj redko) bodisi v drugo (zelo pogosto), zlasti če se nadomesti prvi člen zveze z ustreznim veznikom ali drugim prislovom (npr. če, čeprav, kakor, sicer): *Tu izdelujejo najslabši neučhatelski sir v vsem okrožju, po drugi strani pa je tod poljedelstvo druga stvar* (V. Levstik). Če se bomo pri tem za hip navidez nekoliko odmaknili od našega osrednjega predmeta, pa bomo po drugi plati prispevali marsikaj važnega k razjasnitvi literarnih razmer ob nastopu moderne (Ocvirk). Bolj redki so primeri, ko je le iz vsebine mogoče razbrati smiselno nasprotje med okrnjenim prekom in v celoti izpeljanim porekom: *Od ljudstva se moramo učiti, kakor zopet z druge strani moramo podučevati ljudstvo* (F. Levstik). Kaj je torej bolj naravnega, nego da je Poljak mislil, ko je videl, kako nevarno je začeto

postopanje za rokovnjači: »Ko bi bila le-ta moja ženitev že prej pri kraju.« Po drugi strani pa se je oglasil mož v njem in rekel je: Ne, kar sem začel, to izvršim s pomočjo drugih (Jurčič).

Najtežje razumljiv in sprejemljiv je tip, pri katerem stoji drugi člen stilema sam na začetku stavka ali celo odstavka brez kakršnega koli zunanega ali notranjega nasprotja proti prejšnji stavčni enoti. Vendar se da tudi za to možnost najti toliko zgledov iz dobrih avtorjev, da ga ni mogoče kar tako navprek obsoditi: *Samo posvaljkani klobuček je dobil milost v njegovih očeh, in to radi krivcev, ki so bili dekliču všeč. Na drugo stran pa ne morem zamolčati, kako se je bil ta spaček sam oblekel in napravil (Tavčar). Kaj bi bilo z njim, če bi si nakopal strastno jezo vojvodinje, ki ima na vajetih prvega ministra; ta pa odloča o treh četrтинah vseh državnih zadev! Na drugo plat se knez neprestano ukvarja z vsem, kar se plete na trdnjavi, in v tej stvari ne pozna šale (Zupančič). Navedena eliptična raba ima tudi varianto, pri kateri se ohrani samo prvi člen zveze, drugi pa se le vsebinsko nakaže ali sploh razpusti: *Rahlo je Agata mislila na gorice, na vse, kar se je zgodilo tam. Ivan ni hotel razgovora o ničemer. Na eni strani je bila zadovoljna s tem (Kranjec). To je bilo po eni strani tudi dobro, ker ni bilo treba plačati karte (Kovačič).**

Obraunavani stilemi se pojavlja v naslednjih polnih osnovnih oblikah: 1. *na eni strani — na drugi strani*, 2. *po eni strani — po drugi strani*, 3. *z ene strani — z druge strani*. Najpogostejši je prvi tip. Najbolj redek je tretji, kar je razumljivo, saj je stilem z ene in druge strani vezan v glavnem na pomen z vseh strani. Ob polnih osnovnih tipih je veliko variant (po gradivu jih je skupno 45), ki se dajo združiti v nekako tele značilnosti: a) če je prvi del zveze popoln, se drugi del praviloma okrepi s *pa*, b) beseda *stran* se obakrat ali enkrat zamenja s *plat*, c) beseda *stran* ali *plat* se v enem delu zveze sploh opusti, č) navadne poudarne oziroma določilne besede se zamenjajo z drugimi besedami (*pa > a*, *eni > tej*), d) osnovni tipi se delno ali polno zapletajo v dodatno vezniško ali prislovno zvezo (*če — tedaj, kakor — tako, kolikor — toliko, tu — medtem ko*), e) eliptična zveza *na drugi strani* ima pri klasikih tožilniško obliko *na drugo stran*.

Obstoječe gradivo izkazuje rabo tega stilema pri tridesetih avtorjih, med katerimi je trinajst leposlovcev. Največ gradiva je iz Jurčiča, Trdine ter Kardelja in Ziherla.

Iz vsega tega lahko sklepamo: Raba stilema *na eni strani — na drugi strani* je že ustaljena. Popolnoma normalna je v znanstvenem in publicističnem jeziku. V leposlovju je delno opazna. Za stilni spodrsrljaj je treba imeti njeno rabo v primerih, ko ne gre za nobeno od prej nakazanih nalog, ampak zgolj za mašilo. Te rabe pa ni toliko, da bi bilo primerno v njej iskati dokaz za »pojemanje čuta za polnost slovenske besede«. Med zgledi, ki jih v podporo svoje trditve navaja kritik, se prva dva zgleда, kvečjemu še četrti, sicer dasta rabiti tudi brez tega stilema (vendar s tem izgubimo poudarjenost), drugi zgledi (tudi peti) pa bi s kritikovimi popravki izgubili tako svoj pravi smisel kot stilno funkcijo.

Stane Suhadolnik
SAZU Ljubljana

GRADIVO

V OCENO SMO PREJELI

Glas »Korotana«, št. 2, 1968. 18. str.

Umjetnost riječi. God. XII, 1968, broj 3. Str. 181—276.

Vidik 7. 8. 216 str.

Anton Slodnjak, Slovensko slovstvo. Ob tisočletnici Brižinskih spomenikov. Mladinska knjiga, Ljubljana 1968. 590 str.

Marijan Tršar, Zgodbe o psu Riku. Mlada obzorja 21. Zal. Obz. Mar. 1968. 102. str.

Dokumenti Slovenskega gledališkega muzeja, 12. Ljubljana 1968. Str. 173—362.

The Florida State University Slavic Papers. Volume 2. Flor. State Univ., 1968. 86 str.

Janez Švanjcer, Karneval. Roman. Založba Obzorja Maribor, 1968. 381 str.

Vladimir Kavčič, Zrtve. Roman. Prvi del. Založba Obzorja Maribor, 1968. 868 str.

Makso Šnuderl, Osvobodjene meje. Kruonika Maribora in slovenske severne meje v letih 1918—1919. Založba Obzorja Maribor, 1968. 586 str.